

(er wordt overigens niet vermeld wat het bedrag toen waard was). De terugreis eindigde in mineur want Dierkens bezweek in Padua aan zijn ziekte. Dank zij deze verzorgde en door veel onderzoek rijk geannoteerde uitgave kunnen we zijn reacties op de Italiaanse wereld van muziek, kunst en cultuur weer nauwkeurig volgen.

E. O. G. Haitsma Mulier

G. van den Hout, E. Langendijk, ed., *Louis Royer 1793-1868. Een Vlaamse beeldhouwer in Amsterdam* (Amsterdam: Van Soeren & co., 1994, 144 blz., f49,90, ISBN 906881 039 1(geb.)).

Deze monografie over de katholieke beeldhouwer van Vlaamse origine, Louis Royer, verscheen ter gelegenheid van de tentoonstelling in Museum Amstelkring, 'Ons Lieve Heer op Solder' (een katholieke schuilkerk uit de zeventiende eeuw) te Amsterdam (17-9 t/m 27-11-1994). De expositie vond plaats in het kader van de landelijke manifestatie 'Beelden in Nederland'. Het Vlaams cultureel centrum De Brakke Grond organiseerde tegelijkertijd een fototentoonstelling over de monumentale standbeelden van Louis Royer.

De catalogus bevat zes goed gedocumenteerde artikelen van verschillende auteurs, die door nogal wat drukfouten ontsierd worden. Achtereenvolgens komen aan de orde: een uitgebreide biografie door Eugène Langendijk (9-48), de discussie rond de Bilderdijk-hulde door Jochen Becker (49-68), Royers familieverhoudingen door Michel van der Plas (69-74), het ontstaan en weer neerhalen van het beeld 'De Eendracht' (bijgenaamd 'Naatje') dat op het 'Monument gewijd aan den volksgeest van 1830 en 1831' op de Dam kwam te staan (Hugo Rau, 75-86), Royer als ontwerper van munten (Albert A. J. Scheffers, 87-102) en tot slot over het tot stand komen van de collectie van Museum Amstelkring, door de directeur van dat museum Guus van den Hout (103-123). Dit museum was vooral geïnteresseerd in het religieuze werk van Royer, aangezien de 'Amstelkring' alles verzamelt wat het katholieke leven te Amsterdam voor en na de hervorming betreft. Het boek bevat achter de artikelen een uitgebreid notenapparaat, een korte Engelstalige biografie, een catalogusgedeelte (139-143) en een fotoverantwoording voor de merendeels zwart-wit foto's. Een index ontbreekt.

Louis Royer werd geboren in Mechelen, studeerde in Parijs en Amsterdam en bezocht Rome na het winnen van de *Prix de Rome* in 1823. In de Eeuwige Stad liet hij zich inspireren door de klassieke beelden en werd hij beïnvloed door de neoclassicistische sculpturen van Canova en Thorwaldsen. Hieraan wordt echter nauwelijks aandacht besteed in dit boek, maar het komt wel duidelijk naar voren in een andere catalogus ter gelegenheid van het jaar van de beeldhouwkunst: *Heimwee naar de klassieken, de beelden van Mathieu Kessels en zijn tijdgenoten 1815-1840*, gehouden in het Noordbrabants museum in 's-Hertogenbosch. Het artikel over Royer in die catalogus is van de hand van Eugène Langendijk, dezelfde die in de Royer-bundel diens biografie heeft geschreven en die bezig is met een proefschrift over deze beeldhouwer.

Na een verblijf van vier jaar in Rome vestigde Royer zich in de hofstad Den Haag, alwaar hij snel grote roem verwierf. Hij bracht het vervolgens tot hofbeeldhouwer van Willem I en Willem II en in 1836 werd hij directeur van de Koninklijke Akademie te Amsterdam, waar hij in 1837 ging wonen en werken. Royer kreeg opdracht om monumentale standbeelden te maken van 'grote mannen' uit de vaderlandse geschiedenis. Rembrandt (Amsterdam), Laurens Jansz Coster (Haarlem), Michiel de Ruyter (Vlissingen) en het Vondelmonument (Amsterdam) werden met feestelijke activiteiten onthuld. Over een standbeeld van Bilderdijk ontstond echter een heftige polemiek; het beeld is er nooit gekomen.

In deze bundel wordt de rol duidelijk die Royer voor de geschiedenis van de Nederlandse beeldhouwkunst en voor de uitbeelding van een geschiedbeeld in het nieuwe koninkrijk speelde. Toen Royers pleegdochter in 1845 in het huwelijk trad met Aiberdingk Thijm, raakte Royer door familiebanden verbonden met deze literator en voorvechter van het katholicisme in Nederland. De kring rond Aiberdingk Thijm bracht Royer niet alleen in contact met opdrachtgevers, maar ook met schrijvers, die zijn werk in woord en geschrift verdedigden. Louis Royer heeft echter geen school gemaakt en zijn weduwe kon na zijn overlijden op 5 juni 1868 stad noch staat bereid vinden zich over de nalatenschap te ontfermen. Slechts familie en enkele vrienden kochten zijn werk op. De ruime vrienden- en kennissenkring van Royer waardeerde kennelijk meer de persoon dan het werk van Royer. Zijn neoclassicistische beelden werden ouderwets bevonden door de bewonderaars van het realisme.

De artikelen in deze bundel laten zich in het algemeen vlot lezen en zijn goed gedocumenteerd. Wel blijft de lezer met vragen zitten, zoals de plaats van Royer binnen de ontwikkeling van de negentiende-eeuwse beeldhouwkunst binnen en buiten Nederland, en de reactie van zijn kunstbroeders op zijn werk. Ook wordt niet ingegaan op het toch verwonderlijke feit dat in een overwegend protestants land zoals Nederland toen was, de officiële opdrachten voor beelden uit de vaderlandse geschiedenis naar een katholieke beeldhouwer gingen. Hoe kwam het dat de commissies die over die opdrachten beslisten, steeds hem uitkozen? Was er geen concurrentie van niet-katholieke kant, of was dit een kwestie van vriendjespolitiek? Maar al krijgen we op deze en dergelijke vragen geen antwoord, een beeld van Royer en zijn beeldhouwwerk geeft deze bundel wel.

Tamara H. van Uitert

M. Dumoulin, H. van der Wee, ed., *Hommes, cultures et capitaux dans les relations italo-belges aux XIXe et XXe siècles. Actes du colloque organisé à l'occasion du 50e anniversaire de l'Academia Belgica sous le haut patronage de Sa Majesté le roi, Rome, 20-23 novembre 1989* (Belgisch historisch instituut te Rome, Studies over economische en sociale geschiedenis X; Brussel-Rome: Belgisch historisch instituut te Rome, 1993, 240 blz., ISBN 90 74461 05 0).

Dit boek bundelt, in zeventien bijdragen, de handelingen van het colloquium dat georganiseerd werd ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de *Academia Belgica* (Rome, 20-23 november 1993). In deze publikatie wordt ingegaan op de wederzijdse invloeden die België en Italië op elkaar hebben uitgeoefend tijdens de laatste twee eeuwen. De bijdragen handelen over sociale, culturele, religieuze en economische aspecten van deze interactie. Veel aandacht wordt besteed aan de immigratie van Italiaanse gastarbeiders in de Belgische mijnstreek, en de omstandigheden waarin ze in België moesten wonen en werken (onder meer A. Morelli, 'L'Immigration italienne en Belgique aux XIXe et XXe siècles'). Daarna volgt een eerste overzicht van de integratie en het verenigingsleven van deze op termijn belangrijke bevolkingsgroep (M. Martiniello, 'L'Associationnisme régional italien en Belgique. Point final de L'Immigrature?'). Een tweede deel bevat meer cultureel gerichte studies. Daarbij is vooral de bijdrage van R. Aubert over de contacten tussen Belgische en Italiaanse katholieken tijdens de negentiende en de twintigste eeuw zeer het lezen waard. De auteur geeft een *status quaestionis* van de literatuur, en effent de weg naar nieuw onderzoek. In een derde gedeelte wordt aandacht besteed aan enkele economische variabelen. Daarbij valt vooral het artikel van M. Dumoulin op over de economische relaties tussen beide landen.

Het bovenstaande inhoudelijk overzicht werd beperkt tot de belangrijkste bijdragen. In het